

tion is paid to psychosocial factors in the formation and functioning of the spiritual values of students. The education of the younger generation has always been one of the priority tasks of any public education. Values are formed gradually, throughout the process of socialization of the individual. The basis of the values is formed during the period of primary personality socialization and then becomes relatively stable and changes significantly during the crisis periods of the subject and the social environment. The value orientations are formed under the controversial influence of various factors: education, activities of political organizations, labour collective, mass media, ideals, place of residence, level of political knowledge, professional interest, works of art and literature, the psychological characteristics of the individual, family, television, radio, cinema, the study of social science disciplines, self education. The values system is the regulatory mechanism of social behaviour of the individual. The values define psychological culture of a person. Current students require special attention of the state and the public, because in a few years they will form the core of the Ukrainian intelligentsia, shaping the future of our country. The system of spiritual and moral education of students should be open. It is closely connected not only with the activity of internal structural divisions of the University and the directions of the educational process in institutions but constantly interacts with the environment.

Keywords: students, values, spiritual value

УДК 159.955:620.9:63

ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЕНЕРГЕТИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Д. А. КОСТЮК, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та психології Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті розглянуто різні підходи до поняття професійного мислення в психології. Розкрито сутність поняття "професійне мислення енергетиків сільськогосподарського виробництва". З'ясовано стан сформованості професійного мислення енергетиків сільськогосподарського виробництва та запропоновано шляхи підвищення.

Ключові слова: професійне мислення, аграрні ВНЗ, енергетик сільськогосподарського виробництва, сформованість професійного мислення, фахівець

Аннотация. В статье рассмотрены различные подходы к понятию профессионального мышления в психологии. Раскрыта сущность понятия "профессиональное мышление энергетиков сельскохозяйственного производства". Выяснено состояние сформированности профессионального мышления энергетиков сельскохозяйственного производства и предложены пути повышения.

Ключевые слова: профессиональное мышление, аграрные вузы, энергетик сельскохозяйственного производства, сформированность профессионального мышления, специалист

Постановка проблеми у загальному вигляді. Професійна діяльність інженерів-енергетиків щоденно пов'язана з технічними об'єктами, з виконан-

ням технічних та технологічних операцій, вирішенням професійних завдань різної складності. Фахівці під час роботи з технічними приладами та технікою мають робити лише обдумані дії, обґрунтовані достатньо розвиненим професійним мисленням, настільки, щоб відповідати високому рівню сучасного технічного прогресу. Більш того, ми бачимо, що технічний прогрес розвивається неймовірно швидко, а більшість фахівців вже сьогодні не має достатнього рівня професійної грамотності.

І тому, на сучасному етапі становлення особистості інженера-енергетика одним із найважливіших завдань є розвиток його професійного мислення, що має велике значення при формуванні особистості майбутнього інженера-енергетика. Вміння самостійно мислити, аналізувати явища дійсності, застосовувати на практиці отримані під час навчання теоретичні знання, здатність оперувати цими знаннями, слідувати за тенденціями розвитку технічного процесу – запорука професійної успішності майбутнього інженера-енергетика.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові джерела дослідження проблеми професійного мислення складають праці О. Леонтьєва, Б. Теплова, С. Рубінштейна, В. Келера, Л. Виготського, О. Ягупової, О. Тарасової, Я. Крушельницька та інших.

Дослідженням проблеми професійного мислення займалося незначна кількість науковців. Так, Н.І. Пов'якель – розробила оригінальну концепцію саморегуляції професійного мислення майбутнього практичного психолога, Г.О. Нагорна – виділила і описала основні показники рівня сформованості вміння аналізувати педагогічні ситуації, що є основним показником, на її думку, практичного мислення, Л. Джелілової – визначила психологічні особливості розвитку професійного мислення у майбутніх вчителів початкової школи.

Аналіз наукових досліджень свідчить про недостатнє вивчення проблеми професійного мислення у студентів технічних спеціальностей аграрних ВНЗ. Відсутні праці, в яких би було дано визначення професійного мислення енергетиків сільськогосподарського виробництва.

Мета статті полягає у з'ясуванні змісту поняття “професійне мислення” енергетиків сільськогосподарського виробництва та визначенні рівня сформованості їх професійного мислення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мислення – це психічний пізнавальний процес, спрямований на активне відображення суб'єктом об'єктивної дійсності, форма внутрішньої психічної діяльності на відміну від зовнішньої, яка орієнтовна на перетворення матеріального та культурного світу. При цьому важливим є те, що внутрішня психічна діяльність не відбувається без зовнішньої практичної діяльності, коли остання поступово інтеріоризується у внутрішній план. Воно є засобом здійснення всіх видів діяльності й насамперед професійної. Мислення, яке є засобом здійснення практичної діяльності, вважається практичним, а для здійснення теоретичної діяльності – теоретичним. При цьому людина завжди є „суб'єктом дії та пізнання” [9, с. 337].

На думку В.В. Ягупова, мислення – це опосередковане, абстрактне, узагальнене пізнання явищ навколишнього світу, їх суті та наявних між ними зв'язків, здійснюване шляхом розумових операцій (аналізу і синтезу, порівняння й розрізнення, суджень і умовиводів, абстракції, узагальнення тощо); вища форма відображення дійсності [10, с. 123].

Згідно тлумачного словника С. Ожегова термін професійний – це той, що відноситься до певної професії, пов'язаний із професією [6, с.576]. Отже,

будь-який вид професійного мислення обумовлений професійною діяльністю і є окремим випадком мислення. „Людина...всюди і завжди здійснює мислинне-ву діяльність з однією єдиною ціллю: з ціллю пізнання безупинно мінливих і тому нових властивостей і співвідношень об'єкта, взагалі буття” – писав А. Брушлінський [1, с.28].

На думку О. Ягупової проблема становлення зрілості мислення та професіоналізму особистості конкретного фахівця у вирішенні професійних завдань тісно пов'язана, з поняттям “професійне мислення”. Це поняття протягом останніх років досить активно вживається як у психології праці і професійній психології, так і в акмеології, психології професіоналізму тощо. Таке мислення, з одного боку, означає, на нашу думку, вищий рівень професійного розвитку у мисленні і, в цьому контексті тісно пов'язано з поняттям “професійна суб'єктність”, а з іншого – специфічно фахове мислення, що розглядається з точки зору фаху, професійної діяльності, класів завдань і технологій їх вирішення тощо [11].

Науковці підкреслюють, що “Професійне мислення має специфічні відмінності, які пов'язані зі специфікою діяльності, а крім того – означає досягнення більш високого рівня розвитку мислення – підвищення його професіоналізму. Професійне мислення... характеризується особливим поєднанням теоретичного, практичного і творчого мислення, зумовлене специфічними особливостями професійної діяльності...” [8, с. 24].

Аналіз наукової літератури показує, що науковці, які вивчають проблему професійного мислення в психології та педагогіці, ще не досягли одностайності у визначенні цього поняття і дають такі його трактування:

Л. Желілова розглядає “професійне мислення” як складне особистісне утворення, регульоване на основі соціальних та індивідуальних критеріїв, тісно пов'язане з реальною життєдіяльністю людини, зокрема з професійним навчанням та вченням, професійним розвитком та саморозвитком, професійним вихованням та самовихованням [2].

О. Печко стверджує, що “професійне мислення” це професійна здатність системно аналізувати, узагальнювати, оцінювати, творчо й ефективно здійснювати навчально-виховний процес [7; с. 7].

Н. Кучинова “професійне мислення” визначає як важлива складова професійної майстерності фахівця, яка забезпечує успішне виконання професійних задач, прийняття оригінальних управлінських рішень у певній сфері діяльності, є втіленням професійних компетенцій особистості та умовою її професійного розвитку [4; с. 450].

Г. Нагорна під “професійний мисленням” розуміє судження, умовиводи, кожне з яких умовно постає у трьох підвидах: загальному, опосередкованому, професійному [5].

Я. Крушельницька пропонує наступне визначення “професійного мислення” – це інтелектуальна діяльність щодо розв'язання професійних завдань. Високий рівень професіоналізму працівника пов'язаний з теоретичним, творчим мисленням і розвиненим практичним інтелектом [3].

На нашу думку, **професійне мислення** – це комплекс інтелектуальних процесів і їх результатів, що забезпечують вирішення завдань, пов'язаних з професійною діяльністю.

Це можуть бути, як конструкторські, так і технологічні завдання, які з'являються при обслуговуванні і ремонті устаткування, приладів тощо.

Навички професійного мислення отримуються фахівцем в результаті багаторічної практики. В результаті багатократних повторень у майбутніх енергетиків сільськогосподарського виробництва накопичується досвід, а також виробляються навички професійного мислення.

Розвиток професійного мислення є складним процесом, протікає зазвичай досить поволі і залежить від загального інтелекту, практичних навичок, здібностей людини до технічного мислення й інших чинників.

Для обґрунтування теоретичних і методичних основ розвитку професійного мислення у майбутніх інженерів-енергетиків сільськогосподарського виробництва необхідно з'ясувати його реальний стан, визначити основні проблеми, тенденції та перспективи його розвитку. З цією метою нами було проведено тестування на визначення сформованості професійного мислення у майбутніх енергетиків сільськогосподарського виробництва.

Дослідженнями були охоплені студенти Національного університету біоресурсів і природокористування України. Загальна кількість опитаних – 76 студентів, які навчаються за спеціальністю “Енергетика сільськогосподарського виробництва”.

При визначенні професійного мислення в майбутніх енергетиків сільськогосподарського виробництва нами використовувався тест Беннета та анкета власної розробки, що дало можливість оцінити професійне мислення, уміння читати креслення, розбиратися в схемах технічних пристроїв і їх роботі, вирішувати фізико-технічні завдання.

Результати досліджень висвітлені в наступній таблиці (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень сформованості професійного мислення студентів

Освіта до вступу в аграрний ВНЗ	Рівні технічного мислення студентів									
	низький		нижче середнього		середній		вище середнього		високий	
	кількість студентів	%	кількість студентів	%	кількість студентів	%	кількість студентів	%	кількість студентів	%
Загально середня	4	10,5	12	31,5	5	13,25	5	13,25	12	31,5
ОКР “мол. спеціаліст”	1	2,6	10	26,2	5	13,1	6	15,8	16	42,2
Всього	5	6,55	22	29,26	10	13,1	11	14,41	28	36,68

Аналіз результатів показує, що рівень технічного мислення недостатньо високий і може призвести до зниження засвоєння спеціальних дисциплін, що в подальшому може стримувати процес розвитку технічного мислення і формування конкурентоспроможного фахівця. Отже, рівень професійного мислення майбутніх енергетиків сільськогосподарського виробництва вимагає удосконалення форм, методів, прийомів підготовки фахівців інженерів-енергетиків.

Також було проведено порівняння сформованості професійного мислення між студентами 3 курсу які отримали загально середньою освіту та студенти з ОКР “молодший спеціаліст”. З отриманих результатів було встановлено, що рівень професійного мислення до 10% вищий у студентів, що мають ОКР “молодший спеціаліст”, ніж у студентів з загальносередньою освітою.

Це пояснюється тим, що у студентів з загальносередньою освітою

отримані знання мають більш теоретичного спрямування, метою яких є розвиток загального інтелекту загального спрямування, а в студентів з ОКР “молодший спеціаліст” практичного напрямку, що й підвищило їх рівень технічного мислення. В подальшому високий рівень професійного мислення сприятиме засвоєнню спеціальних технічних дисциплін професійного спрямування та підвищить їх рівень фахових знань як фахівця “професіонала”.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Провівши аналіз психолого-педагогічної літератури було встановлено, що професійне мислення енергетиків сільськогосподарського виробництва – це комплекс інтелектуальних процесів і їх результатів, що забезпечують вирішення завдань, пов’язаних з професійною діяльністю. За результатами дослідження професійного мислення у майбутніх енергетиків сільськогосподарського виробництва зроблено висновок, що: 1. рівень професійного мислення у майбутніх енергетиків сільськогосподарського виробництва вимагає удосконалення форм, методів, прийомів підготовки фахівців; 2. рівень професійного мислення у студентів що мають освіту до вступу у ВНЗ “молодший спеціаліст” до 10% вищий ніж у студентів із загальною середньою освітою.

В подальшому плануємо розробити методику щодо підвищення рівня професійного мислення у майбутніх енергетиків сільськогосподарського виробництва та експериментально перевірити її.

Література

1. Брушлинский А. В. Психология мышления и проблемное обучение / А. В. Брушлинский. – М. : Знание, 1983. – 96 с.
2. Джелілова Л. Р. Психологічні особливості розвитку професійного мислення у майбутніх вчителів початкової школи : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / Лілія Рефіківна Джелілова. – Одеса, 2008. – 236 с.
3. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці: підручник / Я.В. Крушельницька. – К.: КНЕУ, 2003. – 367 с.
4. Кучинова Н.М. Психологічні особливості професійного мислення маркетологів Проблеми сучасної психології. 2014. Випуск 24 с. 441-454.
5. Нагорна Г.О. Методологічні і технологічні основи дослідження музичного мистецтва у процесі формування професійного мислення особистості : [Електронний ресурс] / Г.О. Нагорна. – Режим доступу : <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/BAK7/7/13.pdf>
6. Ожегов С. І. Словарь русского языка. Около 57000 слов. / под ред. д-ра филолог. наук проф. Н. Ю. Шведовой. – 11е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1975. – 846 с.
7. Печко О.М. Формування професійного мислення майбутніх учителів фізичної культури засобами педагогічних ситуацій : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / О. М. Печко. – Житомир., 2015. – 20 с.
8. Пов’якель Н. І. Саморегуляція професійного мислення в системі фахової підготовки практичних психологів : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора психол. наук : спец. 19.00.07 “Педагогічна та вікова психологія” / Н. І. Пов’якель. – К., 2004. – 40 с.
9. Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. – 424 с.
10. Ягупов В.В. Військова психологія: Підручник. – К.: Тандем, 2004. – 656 с.
11. Ягупова О. В. Особливості розвитку практичного мислення майстрів виробничого навчання: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук:

спец. 19.00.03 "Психологія праці; інженерна психологія" / О. В. Ягупова. – Харків, 2009. – 20 с.

REFERENCES

1. Brushlynskyy A.V. Psychology Thinking et Cognita problemnoe / A.V. Brushlynskyy. – Moscua cognitio, 1983. – XCVI p.
2. Dzhelilova L.R. Psychological features of development professionales cogitandi futurae elementares schola doctores: Thesis. ... Nam acquisitionem scientiae. gradus candidatus. Psychologia. Specials scientiis. 19.00.07 "Pedagogical et Developmental Psychology" / Lily Refikivna Dzhelilova. – Odessa, 2008. – CCXXXVI p.
3. Krushelnytska Y.V. Physiologia et psychologia laboris: artem / Y. Krushelnytska. – K. KNEU, 2003. – CCCLXVII p.
4. Kuchynova N.M. Psychologicum features professionales cogitans venalicium problems of modern psychologia. 2014. Issue XXIV s.441–454.
5. Nagorna G.O. Et bases investigationis methodi technicae artis musicae in formatione professionales cogitandi singulis: [electronic resource] / G.A. Nagorna. – Access: <http://lib.mdpu.org.ua/nvsp/BAK7/7/13.pdf>
6. Ozhegov S.I. Dictionary Russian lingua. Circa 57,000 verba. / Ed. Dr. fyloloh. Professor scientiis. NY Shvedovoy. – 11 Ed. Stereotype. – Moscua: Russian lingua, 1975. – DCCCXLVI p.
7. Pechko O.M. Formatio cogitandi professio futuri magistri corporalis educationem significat docens condiciones: Author. Thesis. pro gradu candidatus paedagogica scientiis praecipuas. 13.00.04 "Theoria et Modos Professional Education" / O.M. Pechko. – Id., 2015. – XX p.
8. Pov'yakel N.I. Professio in cogitandi ratio professio disciplina psychologicis: Author. Thesis. pro gradu doctoratus, summisque in Psychologia. Specials scientiis. 19.00.07 "Pedagogical et Developmental Psychology" / N.I. Pov'yakel. – K. 2004. – XX p.
9. Rubinstein S.L. Quaestiones psychologia GENERE. – M.: Pedagogika, 1973. – CDXXIV p.
10. Yagoupov V.V. Military Psychologia: Textbook. – IV. Tandem, 2004. – DCLVI p.
11. Yagoupov O.V. Features practicae cogitandi dominis industriae disciplina: Abstract Dis. ad obtinendam scientiis. gradus candidatus. Psychologia. Specials scientiis. 19.00.03 "Psychology laboris; Engineering Psychology" / O.V. Yagoupov. – Kharkiv, 2009. – XX p.

PSYCHOLOGICAL ESSENCE ENERGETIC PROFESSIONAL THINKING AGRICULTURAL PRODUCTION

**D. KOSTYUK, Ph.D., associate professor, assistant professor
of social work and psychology, National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine**

Summary. *The article discusses different approaches to the concept of professional thinking in psychology. The essence of the concept of "professional thinking power engineering of agricultural production." It is found condition of formation of professional thinking power engineering of agricultural production and the ways of improvement.*

Keywords: *professional thinking, agricultural universities, energy agriculture, formation of professional thinking, expert*